

A földrajz-tudomány mai feladatai az Alföldön.

Az Alföldön elvégzendő földrajzi feladatok valamennyien a dolog természetéből kifolyólag egy végső cél felé, az Alföld földrajzi monográfiájának elkészülése felé mutatnak. Egy olyan földrajzi monográfia, ha úgy tetszik egy olyan tájrajz felé, amely az alföldi élet minden ágára kiterjed és a természeti és emberi hatások bonyolult szövevényét kisebb és nagyobb tájegységekenként szerves életelegységgé fűzi össze.

Őszinte örömmel értcsültem arról a nagyszabású Tisza-monográfiáról, amelyet az Alföldi Tudományos Intézet tervez. Nemzeti szempontból sem közömbös a „legmagyarabb folyó“ monográfiájának elkészülése, e mellett azonban magának az Alföldnek egyetemes feldolgozásáról sem felejtkezhetünk meg. A „Dunántúl és Kis Alföld“, valamint „Erdély“ megjelenése után az Alföld is igényelheti, hogy elkészítsük a róla szóló, önálló és korszerűen tudományos tájrajzot.

Egy ily természetű monográfiához máris sok anyag gyűlt össze folyóirat-cikkekben és értekezésekben. Ezek mindenki számára hozzáférhetőek és könnyen felhasználhatók. Igen sok értékes anyag gyűlt össze kéziratban maradt dolgozatokban is, így különösen tanárvizsgai szakdolgozatokban, amik egy alföldi monográfiához sok adattal szolgálhatnak. Ezek a tanárvizsgáló bizottságoknál, vagy egyes egyetemi és főiskolai földrajzi tanszékeken és intézetekben a nagy közönség számára hozzáférhetetlenek és nagyobb részükben még a szakkörök előtt is ismeretlenek. Kívánatos volna, hogy az Alföldi Tudományos Intézet ezek jegyzékét az illetékes hatóságoktól gyűjtse össze és az évkönyvében adja közre. A jobb szakdolgozatok kiadásáról, vagy az Intézet részére való lemásoltatásáról is lehetne gondoskodni. Az ily módon összegyűjtött bibliográfiai anyagot, illetőleg a bennük feldolgozott területeket térképre vetve áttekintő képet nyernénk Alföldünk földrajzi felkutatásának helyzetéről. Az üresen maradt részeket a további kutatások tervszerű oda-irányításával célszerűen ki lehetne tölteni. És itt megint az Alföldi Tudományos Intézet céltudatos irányító munkájára van szükség.

Az Alföld egyes tájaira, vagy községeire vonatkozó monográfiák összegyűjtésénél nemesak a szigorúan vett, földrajzi munkákra gondolok, hanem valamennyi segédtudományhoz tartozókra is a geológiától a szociográfiáig és különösen fontosnak tartom a szülőföld-ismereti (Heimatskunde) dolgozatok összegyűjtését — természetesen nyelvre va-

ló tekintet nélkül. Német nyelven a Csonka-ország határain innen és túl egyaránt sok szülőföld-ismereti monográfia jelent meg, de találunk a Délvidéken horvát és szerb nyelvűeket is.

A szülőföldismereti monográfiákat az Intézet Alföld-szerte szorgalmazhatná és pályázatokkal jutalmazhatná. Ez nem igényel feltétlenül tudományos szakismeretet és általános tapasztalat szerint a falu lelkes intelligenciája nagyon jól meg tudja csinálni, különösen ha valamilyen vezérkönyv, vagy kérdőív van a kezében. (Pl. a Fodor—Orbán, vagy a Bodor Antal féle).

Ezzel vág össze az egyes községek anyakönyvi adatainak összegyűjtése. Fontos volna az Alföld valamennyi községéről a XVII. és XVIII. századi lakosságának névsorát ismernünk.

Különös gondot kell fordítanunk a szomszéd államokhoz csatolt régi alföldi tájaink szülőföldismereti feldolgozására. Elsősorban a geográfus bölesészhallgatókra számíthatunk ezen a téren, — ha ilyenek vannak, de a szülőföld-ismereti gyűjtést elvégezheti bármilyen hallgató is, legyen jogász, közgazdász, orvos, vagy teológus. Mindenki fog ebben a munkában olyan vonatkozásokat találni, amelyek őt különösen érdeklik, és amikből jövőendő életpályájára gazdag tapasztalatokat szerezhet. A táj- és népkutató munkaközösségek erre számos példát sorolhatnak fel már eddig is. — És ne álljunk meg csak a földrajzi, illetőleg szülőföld ismereti témáknál, hanem foglalkoztassuk az elszakított területekről származó hallgatókat a saját szakmájuk körében is szűkebb hazájuk területét érintő feladatokkal.

Ezen az Alföldszerte megindítandó monográfia-sorozaton kívül vannak az egész Alföldre kiterjedő földrajzi és speciálisan gazdasági földrajzi feladatok, amelyeknek a megoldása szükségszerűen szakembert kíván, és aminek elvégzése meg kell előzze az Alföld tájrajzának elkészítését.

Már a fizikai földrajz, vagy még szorosabban a morfológia terén is azt látjuk, hogy az Alföld felszínét részletesen tárgyaló morfológiai munka, vagy csak dolgozat is több mint 30 esztendő óta nem készült. Azóta pedig igen sok olyan kérdés tisztázódott, és sok olyan eddig ismeretlen adat került fel az Alföldre vonatkozólag magában a földrajzban, de a segédtudományok haladása, illetőleg további kutatásai nyomán is, hogy ezek alapján újra kell rajzolnunk az Alföld felszínének geneziséét. Így a pleisztocénkori löszképződés, az Alföld tektonikája és a hydrográfiája közötti kapcsolat, a hazai futóhomokok formakincsének újabb tanulmányozása mind olyan részlettanulmányok, amelyek egészen új világlátásba helyezik az Alföld felszínét. Itt kell megemlékeznünk az Alföldre nyíló folyók terraszainak tanulmányozá-

sában elért újabb eredményekről is. Minthogy bebizonyosodott, hogy az eddig feltételezett kettős terraszc-rendszer helyett hetes párkánysíkok mutathatók ki egymás fölött a folyók völgyeiben, szükségszerűen újra meg kell vizsgálnunk az Alföld felszínét és a terraszcok között fennálló kapcsolatokat. Mint a már megindult törmelékkúp-tanulmányok igazolják is, az Alföld peremi tájainak tanulmányozása még nagyon sok érdekes morfológiai problémát fog felvetni. És ennek rendszeres elvégzése előtt még nem igen gondolhatunk az Alföld felszínének újabb, korszerű és teljes megrajzolására.

Gazdaságföldrajzi szempontból igen értékes az a mezőgazdasági táj-felvételezés, amit a M. Kir. Földtani Intézet országosan végez. Az Alföld szempontjából sajnálatos, hogy a Tiszántúlon megkezdett munka néhány térképlap elkészülése után itt abban maradt, hogy a Dunántúlon folytatódjék. Ez a térképsorozat biztos bázist jelent nemcsak a termelő gazda számára, de a gazdasági földrajz számára is. Természetesen nem önmagában. Igen szerencsésen egészítette ezt ki az Országos Öntözésügyi Hivatal által a Tiszafüredi Öntözőrendszer területén, 1938-ban egyetemi hallgatókkal végeztetett mezőgazdasági termelési térképezés. A felvételek 1:25,000 arányban készültek. Sajnálatos, hogy mind máig kéziratban maradtak. De legalább így rendelkezésre állnak az Alföld egy kicsiny részéről az Öntözésügyi Hivatalban. Kívánatos volna, hogy az *Alföld mezőgazdasági térképének elkészítését* az Alföldi Tudományos Intézet tegye magáévá. Egyetemi és főiskolai hallgatóknak néhány nyáron át való foglalkoztatásával oly értékes anyagot gyűjthet így össze, amely világviszonylatban is méltó a magyar tudományhoz és méltó az Alföldhöz, amelyen a keleteurópai termelési módok a nyugati kultúra tökéletesebb módszereivel találkoznak. Amennyiben a Kormány támogatását és a Honvéd Térképészeti Intézet közreműködését sikerül megnyerni a térképlapok kiadásához, akkor szomszédainkat megelőzve csatlakozunk az Angliában és a nyugati államokban már a 2. világháború előtt megkezdett mezőgazdasági térképezési munkához.

A fent említett Tiszafüred körüli mezőgazdasági térképezés az Alföld mezőgazdaságának mai képét kívánta rögzíteni azon a területen, ahol az Alföld jövő mezőgazdasági termelésének ki kell alakulnia abból a nagyon is céltudatos és gyakorlati elgondolásból kiindulva, hogy a jövő mindenkor a multon épül fel szervesen, még ha oly erőszakos változás következik is be a táj életében, mint amilyen annak idején a lecsapolás volt és mint amilyen az Alföld küszöbön álló öntözése lesz. A mult példáján okulva végeztette el ezt a munkát 1938-ban Kállay Miklós volt miniszterelnök, akker az Öntözésügyi Hivatal kormánybiztosa és irányítására megnyerte Teleki Pál grófot, akinek akkor már a befejezéshez közeledett az a nagy katrográfiai műve, ami sajnos mindmáig kéziratban maradt, a mérsékelt égövi mezőgazdaság fokoza-

tairól. Ez az egész világot átfogó nagy mű közel száz esztendőn át mutatja ki a világ egyes tájain a mezőgazdaság fekozatos belterjedését — természetesen nagy vonásokban.

Ennek a fejlődésnek a legapróbb részletekig való megrajzolása, a termelésben a felszíni és talajviszonyoknak a kimutatása az Alföldön a gazdasági földrajz elsőrendű feladata. Oly óriási méretű munkálatok, mint a folyószabályozások, lecsapolás, öntözés, csatornázás és belvízi hajóútak fejlesztése a futóhomokok megkötése és az Alföld fásítása eltéveszthetik a hatásukat az Alföld életére, ha a magyar gazdasági földrajznak nem áll módjában a szükséges kutatásokat ezen a téren elvégezni és eredményeit a magyar köztudatba bevinni.

A kiskunsági és a nyírségi gyümölcs és szőlőtermelés, a többi homoki terménnyel együtt az Alföld életében ma már egész külön szint képvisel. Jól megszervezett külföldi piacokkal is rendelkezik. Ugyanczt sajnos nem állíthatjuk belföldi vonatkozásban is, mert még a legjobb gyümölcstermő években is a közvetlenül szomszédos Tiszántúlon nem lehet gyümöleshöz hozzájutni. A tényeket feltáró gazdaságföldrajzi munka ezen a téren már pusztá megjelenésével is sokat lendíthet.

Messze vezetne azonban, hogyha itt fel akarnók sorolni valamennyi problémánkat a mezőgazdaság terén, amiket az Alföld tájrajzában a gazdasági geográfusnak kell megoldania a földműveléstől az állattenyésztésig, vagy a halászatig az erdőgazdaságig. Ezek a multnak és a mának egyaránt problémái az Alföldön.

Az Alföld mint a mezőgazda Magyarország legkifejezettebben mezőgazdasági tája él a köztudatban. Helyesen. Arról azonban nem igen esik szó, hogy a mindinkább iparosodó Alföld a magyar iparban is részes, mint ahogy az volt a multban is. Vonatkozik az elsősorban a mezőgazdasági iparra, de nem kizárólag erre. — Az energia hiánya ugyan sok olyan ipart is elvont az Alföldtől, aminek a nyersanyaga itt terem. A legtöbbször azonban csak az Alföld széléig. Ezért külön feladata a magyar gazdasági földrajznak az Alföld, ipar- és kereskedelem-telepítő erejének kimutatása. Az Alföld peremén elhelyezkedett vásárvárosokat pedig hova-tovább nem érezzük az Alföldhöz tartozóknak egyrészt, mert gyökeresen különböznek az Alföldre jellemző, és csak az Alföldön megtalálható kertes városoktól, másrészt talán a történelmi sorsuk is hozzájárult ehhez. Ezeket a városokat az Alföld energiája legalább oly mértékben élteti, mint a szomszédos tájaké. Következésképpen az Alföldhöz is kell számítanunk őket.

Ezek azok az előmunkálatok, amik mint önmagukban is becses és kerek egésznek képező földrajzi feladatok az Alföldön szerény véleményem szerint a magyar földrajz-tudományra várnak. Az Alföldi Tudományos Intézet a munka megszervezésével, a szükséges anyagi eszközök előteremtésével és a hatóságok támogatásának biztosításával hat-

hatósan elősegítheti azokat. — Már magában a problémáknak az Intézet évkönyvében való felvetése és a jövőben a megindult munkák állandó nyilvántartása is jelentő lépés a kitűzött cél, az Alföld tájrajzi monográfiájának elkészülése felé.

Dr. Kádár László
főiskolai tanár